

POLSKA FILOZOFIA
CHRZEŚCIJAŃSKA
XX WIEKU

Karol Wojtyła

Ks. Grzegorz Hołub
Tadeusz Biesaga SDB
Jarosław Merecki SDS
Marek Kostur

Wydawnictwo Naukowe
Akademii Ignatianum w Krakowie

Kraków 2019

© Copyright by Akademia Ignatianum w Krakowie, 2019

Teksty Karola Wojtyły (s. 123–192):

© Copyright by Wydawnictwo św. Stanisława BM

Publikacja finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wzszego pod nazwą
„Pomniki polskiej myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej XX i XXI wieku”
w latach 2016–2020, nr projektu 0033/FIL/2016/90

Redaktor naukowy tomu

Ks. Grzegorz Hołub

Recenzenci

Jarosław Kupczak OP

Ks. Ryszard Moń

Redaktor prowadzący

Roman Małecki

Redakcja i korekta

Anna Grochowska-Piróg

Skład i łamanie

Lesław Sławiński

Projekt okładki i stron tytułowych

PHOTO DESIGN – Lesław Sławiński

ISBN 978-83-7614-395-8

Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie

ul. Kopernika 26 • 31–501 Kraków

tel. 12 39 99 620

wydawnictwo@ignatianum.edu.pl

<http://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl>

Spis treści

I. KAROL WOJTYŁA – OSOBA I DZIEŁO

1. ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA	9
2. CHARAKTER EPOKI	19
3. METODA FILOZOFOWANIA	29
4. CIAŁO JAKO ZNAK OSOBY	43
5. WOLNOŚĆ JAKO SAMOSTANOWIENIE W FILOZOFII KAROLA WOJTYŁY	53
6. ANTROPOLOGIA KAROLA WOJTYŁY W UJĘCIU TADEUSZA STYCZNIĄ	63
7. PERSONALISTYCZNA KONCEPCJA WSPÓLNOTY I SPOŁECZEŃSTWA W MYŚLI KAROLA WOJTYŁY	73
8. OSOBA A NATURA U PODSTAW ETYKI W UJĘCIU KAROLA WOJTYŁY	83
9. ODDZIAŁYWANIE KAROLA WOJTYŁY NA ŚRODOWISKO FILOZOFICZNE	101
10. SŁOWNIK TERMINÓW	111

II. KAROL WOJTYŁA – TEKSTY WYBRANE

DOŚWIADCZENIE CZŁOWIEKA

K. Wojtyła, <i>Doświadczenie człowieka</i> , w: tegoż, <i>Osoba i czyn, Wstęp</i> , w: K. Wojtyła, <i>Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne</i> , seria „Człowiek i moralność” t. 4, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, Lublin 2000, s. 51–71	123
---	-----

OSOBOWA STRUKTURA SAMOSTANOWIENIA	
K. Wojtyła, <i>Osobowa struktura samostanowienia</i> , w: K. Wojtyła, <i>Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne</i> , seria „Człowiek i moralność” t. 4, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, Lublin 2000, s. 421–432	145
ANALIZA ETYCZNA MIŁOŚCI	
K. Wojtyła, <i>Miłość i odpowiedzialność</i> , Lublin 1986, s. 109–123	155
RÓŻNE WYMIARY WSPÓLNOTY	
K. Wojtyła, <i>Osoba: podmiot i wspólnota w: tegoż, Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne</i> , seria „Człowiek i moralność”, t. 4, red. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek, Lublin 2000, s. 391–408	173
BIBLIOGRAFIA	193

I.

KAROL WOJTYŁA
– OSOBA I DZIEŁO

ŻYCIE I DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

BIOGRAFIA

Karol Wojtyła – Jan Paweł II – polski duchowny katolicki, biskup metropolita krakowski, 264 papież Kościoła katolickiego, filozof, teolog, pedagog i poeta.

Urodził się 18 maja 1920 roku w Wadowicach w rodzinie mieszczańskiej jako syn Karola i Emilii z Kaczorowskich. Jego okres dzieciństwa naznaczony był śmiercią najbliższych mu osób. 13 kwietnia 1929 roku zmarła matka Wojtyły, trzy lata później (5 grudnia 1932 r.) w wyniku zarażenia szkarlatyną – starszy brat Edmund, lekarz Szpitala Miejskiego w Bielsku. Wydarzenia te rzutowały na pogłębienie relacji z ojcem, urzędnikiem wojskowym w randze porucznika, który wychowywał syna w duchu katolickim i patriotycznym.

W roku 1930 rozpoczął naukę w 8-letnim Państwowym Gimnazjum Męskim im. Marcina Wadowity w Wadowicach. Podczas nauki w gimnazjum wykazywał szczególne zainteresowanie teatrem. Był cenniejszym uczniem. Angażował się również w życie parafii, początkowo jako ministrant, później jako członek i prezes Sodaliczji Mariańskiej uczniów Gimnazjum Męskiego.

Po maturze w 1938 roku razem z ojcem przeprowadził się do Krakowa. Zamieszkali przy ul. Tynieckiej 10, w lokalu należącym do rodziny matki. W październiku 1938 roku Karol Wojtyła rozpoczął studia polonistyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kontynuowanie nauki zostało uniemożliwione przez wybuch II wojny światowej, a zwłaszcza akcją pacyfikacyjną *Sonderaktion Krakau*, skierowaną przeciwko środowisku polskich uczonych.

W latach 1940–1944 pracował jako robotnik fizyczny, najpierw w kamieniołomie na Zakrzówku, później w fabryce koncernu chemicznego „Solvay” w Borku Fałęckim. Istotnym wydarzeniem, które miało wpływ na rozwój duchowy i intelektualny Wojtyły, były rekolekcje dla młodzieży męskiej w parafii św. Stanisława Kostki na Dębnikach, w lutym 1940 roku. Poznał wówczas Jana Tyranowskiego, osobę świecką, krawca z zawodu, który stał się jego przewodnikiem duchowym. To dzięki niemu poznał mistykę św. Jana od Krzyża. Mimo trwającej wojny angażował się w działalność Teatru Rapsodycznego, zarówno jako aktor, jak i reżyser. 18 lutego 1941 roku zmarł jego ojciec, został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, podobnie jak matka i brat Karola Wojtyły.

W październiku 1942 roku rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne na tajnych kompletach Wydziału Teologicznego UJ, organizowanych przez arcybiskupa Adama Stefana Sapię. Była to zarazem forma seminarium duchownego.

Święcenia kapłańskie z rąk kardynała Sapię przyjął 1 listopada 1946 roku, a 2 listopada odprawił mszę prymicyjną w krypcie św. Leonarda w katedrze wawelskiej. Po święceniach wyjechał do Rzymu, gdzie kontynuował studia na Papieskim Międzynarodowym Ateum *Angelicum* (obecnie Papieski Uniwersytet Świętego Tomasza z Akwinu).

Podczas studiów odbył kilka podróży naukowych: do Belgii, Francji i Holandii. Studia w Rzymie umożliwiły mu zapoznanie się z przedstawicielami tomizmu, a wspomniane wyjazdy naukowe ze zwoleńnikami personalizmu chrześcijańskiego. W 1947 roku uzyskał licencjat, w 1948 roku otrzymał stopień doktora za rozprawę pt. *Doctrina de fide apud S. Joannem a Cruce (Świętego Jana od Krzyża nauka o wierze)*¹. W dysertacji tej wykazał zainteresowanie podmiotowym wymiarem aktów osoby. Studia ukończył z dyplomem *summa cum laude*.

Po powrocie do Polski rozpoczął pracę jako wikariusz w parafii Wniebowzięcia NMP w Niegowici, następnie w parafii św. Floriana w Krakowie, gdzie był zaangażowany w pracę duszpasterską z młodzieżą akademicką. Organizował różne spotkania, wycieczki krajoznawcze, wspólne wyjścia na wydarzenia kulturalne. Starał się łączyć

¹ K. Wojtyła, *Doctrina de fide apud S. Joannem a Cruce, Dissertatio ad Lauream*, Pontificia Universitas S. Thomae Aquinatis, Romae 1948. Polski przekład: K. Wojtyła, *Świętego Jana od Krzyża nauka o wierze*, Lublin 2000.

działalność duszpasterską z przekazem wartości, które były zakazane przez panujący w Polsce ustrój socjalistyczny. Czynił to jednak nie odwołując się do tematów politycznych, ale do spraw ogólnoludzkich i społecznych. Publikował także utwory poetyckie w „Tygodniku Powszechnym” pod pseudonimem Andrzej Jawień.

W 1951 roku z woli arcybiskupa krakowskiego Eugeniusza Bazia-ka kontynuował pracę naukową na Wydziale Teologicznym UJ, gdzie w 1953 roku obronił pracę habilitacyjną pt. *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksa Schelera*².

W latach 1953–1954 był wykładowcą w seminariach duchownych oraz na Wydziale Teologicznym UJ. Od października 1954 roku wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie do roku 1978 pozostał kierownikiem Katedry Etyki. Kwestie podejmowane przez niego na wykładach zostały później wydane jako *Wykłady lubelskie*³, a także w książce *Miłość i odpowiedzialność*⁴, poruszającej zagadnienia etyki seksualnej. Natomiast najważniejszym dziełem filozoficznym Wojtyły była monografia z zakresu antropologii filozoficznej, zatytułowana *Osoba i czyn*⁵.

4 lipca 1958 roku Karol Wojtyła został mianowany biskupem pomocniczym Krakowa. W tym okresie łączył swoją pracę naukową z posługą biskupią. Wspierał robotników w Nowej Hucie i wspomagał ich w staraniach przed władzami komunistycznymi o pozwolenie na budowę kościoła. W 1962 roku został krajowym duszpasterzem środowisk twórczych i inteligencji.

Brał czynny udział w Soborze Watykańskim II (1962–1965). Był zwolennikiem aktywizacji laikatu w Kościele, szczególnie osób młodych, oraz liturgii w językach narodowych. Rozumiał problem otwarcia się Kościoła na nowe środki przekazu oraz trudności w dialogu z kościołami odłączonymi. Postulaty soborowe systematycznie wprowadzał w życie Archidiecezji Krakowskiej. Napisał również pracę *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*⁶.

² K. Wojtyła, *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksa Schelera*, Lublin 1959.

³ K. Wojtyła, *Akt i przeżycie etyczne* (1954/1955), *Dobro i wartość* (1955/1956), *Norma i szczęście* (1956/1957).

⁴ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1960.

⁵ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1969.

⁶ K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972.

W 1964 roku Karol Wojtyła został mianowany arcybiskupem metropolitą krakowskim. Po trzech latach, 26 czerwca 1967 roku, podczas konsystorza mianowano go kardynałem.

16 października 1978 roku na zwołanym po śmierci papieża Jana Pawła I konklawe kardynał Karol Wojtyła został wybrany papieżem, przyjmując imię Jan Paweł II. W trakcie pontyfikatu odbył 104 pielgrzymki apostolskie, w tym 9 do Polski. Swoje papieskie nauczanie zawarł w 14 encyklikach, a także w adhortacjach i konstytucjach apostolskich. Był orędownikiem dialogu między chrześcijaństwem a innymi religiami.

Jan Paweł II, papież „z dalekiego kraju”, doświadczony tragedią wojny i komunizmu, w swoim nauczaniu zwracał szczególną uwagę na konieczność odnowy duchowej i intelektualnej człowieka, przywrócenie mu poczucia godności oraz umożliwienie indywidualnego rozwoju w społecznościach, w których żyje i działa solidarnie razem z innymi.

Jan Paweł II zmarł 2 kwietnia 2005 roku w powszechnej opinii świętości, czego potwierdzeniem była jego beatyfikacja 1 maja 2011 roku przez papieża Benedykta XVI, a następnie kanonizacja 27 kwietnia 2014 roku przez papieża Franciszka.

ŹRÓDŁA MYŚLI KAROLA WOJTYŁY

Karol Wojtyła jako naukowiec był przede wszystkim filozofem (wątki teologiczne są w jego myśli drugorzędne). Jego filozofia zogniskowana jest w całości na człowieku – określa się ją jako „antropologię adekwatną”.

Wstępnie trzeba zaznaczyć, że wpływ na jego poglądy musiało mieć Objawienie i Tradycja chrześcijańska. Będąc bowiem osobą głęboko wierzącą, traktował prawdy wiary jako najważniejszy punkt odniesienia, z którym konfrontował swoje autonomiczne poszukiwania naukowe. Nie wydaje się jednak, aby zagadnienia teologiczne wyznaczały kierunki jego poszukiwań – te raczej kształtowały się niezależnie, wynikając z jakiejś bardziej pierwotnej potrzeby zrozumienia kondycji ludzkiej.

Wojtyła wykazywał zainteresowania humanistyczne już jako młodzienc, pisząc utwory poetyckie, występując jako aktor czy wybierając studia polonistyczne. Można przypuszczać, że jego wrażliwość na

sprawy człowieka wynikała z trudnych przeżyć osobistych, jak śmierć najbliższych członków rodziny, doświadczenie dramatu II wojny światowej, czy podejmowanie ciężkiej pracy fizycznej. W późniejszym okresie jego doświadczenia życiowe wzbogacały liczne kontakty z młodzieżą akademicką – jako odpowiedź na praktyczne problemy młodych ludzi, Wojtyła stworzył oryginalną koncepcję etyki, kładącą szczególny nacisk na wymiar seksualny.

Za pierwsze naukowe źródło jego myślenia należy jednak uznać spotkanie z mistyką św. Jana od Krzyża. Co istotne, było ono dla niego okazją raczej do wydobycia filozoficznego, personalistycznego charakteru spotkania człowieka z Bogiem, aniżeli do teologicznej analizy doświadczenia religijnego. Dlatego jego późniejsze, systematyczne idee filozoficzne wydają się mieć źródło w analizie myśli hiszpańskiego mistyka, którą traktuje jako swoistą fenomenologię doświadczenia podmiotowego. Dostrzega w niej przede wszystkim humanizm, o którym pisze: „Właściwą podstawę do tego, aby mówić o jakiejś postaci humanizmu w dziełach św. Jana od Krzyża, upatrujemy w przyjętym przez niego założeniu: opisuje doświadczenie nadprzyrodzone, a doświadczenie zawsze w jakiś sposób zbiega się z miarą człowieka, człowiek stanowi punkt wyjścia, jego przeżycia włączają się w przebieg doświadczenia”⁷.

Niezwykle ważną rolę w formacji intelektualnej Wojtyły odegrało spotkanie z metafizyką arystotelesowsko-tomistyczną, która potwierdziła jego wcześniejsze, zdroworozsądkowe pojmowanie rzeczywistości. Wspominając po latach to doświadczenie, w jednym z wywiadów przyznał: „Tak jest. Nie przesadzę, jeśli powiem, że świat, w którym żyłem dotąd w sposób intuicyjny, a także emocjonalny, został od tego czasu potwierdzony i uzasadniony na gruncie racji najgłębszych i zarazem najprostszych”⁸. Tę obiektywną, realną postawę w myśleniu i poznawaniu Wojtyła głosił już jako duszpasterz środowiska akademickiego w Krakowie. Mówił: „Zakładamy tedy, że umysł nasz dosięga pozazmysłowej rzeczywistości i zdolen jest ujmować samą jej istotę. Takie nastawienie odróżnia nas od wszelkiego rodzaju agnostyków czy też idealistów, którzy obrazu świata nie wydobywają z przedmiotowej

⁷ K. Wojtyła, *O humanizmie św. Jana od Krzyża*, w: tegoż, *Świętego Jana od Krzyża nauka o wierze*, Lublin 2000, s. 238.

⁸ A. Frossard, *Nie lękajcie się. Rozmowy z Janem Pawłem II*, Watykan–Kraków 1982, s. 18–19.

rzeczywistości, ale uznają go za czysty wytwór myślącego podmiotu”⁹. W swoich badaniach wykorzystywał m.in. klasyczną, Boecjańską definicję osoby jako *naturae rationalis individua substantia* (indywidualnej substancji o naturze rozumnej) czy zasadę *operari sequitur esse*, w ramach której realne istnienie danego bytu jest podstawą (warunkiem) jego działania. Z tą ostatnią związana jest jego metodologiczna zasada prowadzenia badań, którą streścił jako przechodzenie od fenomenu do fundamentu¹⁰. Należy jednak podkreślić, że mimo aprobaty dla filozofii bytu, uważał ją za niewystarczającą do badania sfery przeżyciowej człowieka, próbował więc dopełnić ją o filozofię świadomości. „Interpretacja człowieka na gruncie przeżycia – pisze Wojtyła – domaga się wprowadzenia do analizy bytu ludzkiego aspektu świadomości. W taki sposób jest nam dany człowiek nie tylko jako byt określony gatunkowo, ale człowiek jako konkretne «ja», jako przeżywający siebie podmiot”¹¹. Jednakże trzeba podkreślić, że doceniając rolę świadomości, traktował ją jedynie jako aspekt bytu ludzkiego, a nie jako samodzielny podmiot poznający.

Obok tomizmu, kluczowe znaczenie dla filozofii Wojtyły miał wpływ fenomenologii. Dokonana przez niego recepcja fenomenologii była krytyczna i wybiórcza, stojąc bowiem na gruncie metafizycznych założeń, jakie przejął z filozofii tomistycznej, nie zgadzał się na takie uprawianie fenomenologii, które prowadziłyby do idealizmu czy subiektywizmu. Cenił w niej natomiast metodę całościowego doświadczenia fenomenologicznego, dzięki któremu „nasze poznanie istoty – jak pisał – nie zawiera żadnych pośrednich aktów abstrakcji umysłowej, ale polega na prostym bezpośrednim wejrzeniu, które fenomenologowie określają jako *Wesensschau*. W akcie tym sfera zmysłowa i duchowa skierowują się w stronę przedmiotowej treści”¹². Uwaga poświęcona fenomenologii korespondowała z jego zainteresowaniem zagadnieniami etycznymi – w ramach pracy habilitacyjnej podjął bowiem gruntowne studia nad systemem etycznym niemieckiego fenomenologa Maksa Schelera. Polemizując z Schelerem, sprzeciwił się

⁹ K. Wojtyła, *Rozważania o istocie człowieka*, Kraków 1999, s. 16.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Fides et ratio*, nr 83.

¹¹ K. Wojtyła, *Podmiotowość i „to, co nieredukowalne” w człowieku*, w: tegoż, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 1994, s. 440.

¹² K. Wojtyła, *Akt i przeżycie etyczne*, w: tegoż, *Wykłady lubelskie*, Lublin 2006, s. 23.

jego aktualistycznej teorii osoby, w ramach której osoba jest jedynie jednością różnogatunkowych aktów danych w przeżyciu, a nie indywidualną substancją. Prócz tego wskazał na załamanie się w jego systemie deklarowanego obiektywizmu istnienia wartości. Jego zdaniem, Scheler ostatecznie uzależnił wartość etyczną od jej przeżywania, dokonując w ten sposób emocjonalizacji wartości. Niedopuszczalną konsekwencją takiego zabiegu jest wykluczenie sprawczości czynu. Wojtyła wskazuje, że próba sformułowania etyki czystych wartości skutkuje odrzuceniem przeżycia moralnej powinności.

Analizując etykę Schelera, krakowski filozof konfrontował ją z etyką Kanta, dla którego o moralności aktu ludzkiego stanowiło spełnianie powinności dla niej samej. Ostatecznie Wojtyła odrzuca zarówno skrajny aspekt uczuciowy, jak i skrajny aspekt powinnościowy: „Nie jest więc sobą, tzn. realnym elementem przeżycia etycznego, powinność skryształizowana według Kanta jedynie w uczuciu szacunku dla prawa. W realnym bowiem przeżyciu etycznym powinność jest czymś więcej aniżeli owym uczuciem szacunku dla prawa. Ale nie jest też sobą, tzn. realnym elementem przeżycia etycznego, wartość pojęta tak, jak ją w swej koncepcji przeżycia etycznego ukazał Scheler”¹³. W zamian postuluje on uwzględnienie tych dwóch elementów, ale bez popadania w żadną wykluczającą skrajność. Ponadto, filozofia podmiotowa Kanta zainspirowała Wojtyłę do pogłębionej analizy nad godnością człowieka, w efekcie czego stworzył normę personalistyczną, będącą przeformułowaną wersją Kantowskiego imperatywu¹⁴.

Opierając się na powyższych źródłach, Wojtyła rozwija swoją antropologię adekwatną. Przenika ją szczególna troska polegająca na ukazaniu prawdy o człowieku jako osobie. Wśród wielu zagadnień, które obejmuje, warto wymienić: człowiek-osoba jako metafizyczne

¹³ K. Wojtyła, *Problem oderwania przeżycia od aktu w etyce na tle poglądów Kanta i Schelera*, w: tegoż, *Zagadnienie podmiotu moralności*, Lublin 2001, s. 177–178.

¹⁴ „I. Kant sformułował tę elementarną zasadę porządku moralnego w następującym imperatywie: «Postępuj tak, aby osoba nigdy nie była tylko środkiem twego działania, ale zawsze celem». W świetle poprzednich wywodów zasada ta nie tyle winna być sformułowana w brzmieniu nadanym jej przez Kanta, ile raczej w brzmieniu następującym: «Ilekcioć w twoim postępowaniu osoba jest przedmiotem działania, tylekcioć pamiętaj, że nie możesz jej traktować tylko jako środka do celu, jako narzędzia, ale liczyć się z tym, że ona sama ma lub bodaj powinna mieć swój cel»” (K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1986, s. 30).

suppositum (podmiot istnienia i działania); godność ontyczna człowieka-osoby (podstawa normy personalistycznej); wolność jako samo-stanowienie (krytyczna odpowiedź na wszelkiego rodzaju zabiegi absolutyzacji wolności); międzyosobowa miłość (w kontekście krytyki utylitaryzmu); dynamizm osobowej sprawczości (analiza czynu ujawniającego osobę); odpowiedzialność za czyn (zwłaszcza w kontekście miłości); transcendencja i integracja osoby w czynie (jako przejawy i warunki jej spełnienia); koncepcja świadomości (będąca aspektem ludzkiego bytu a nie samodzielny podmiotem); analiza aktu przeżycia własnej podmiotowości (związana z teorią „tego, co nieredukowalne” w człowieku); analiza przeżycia wartości i powinności (w ramach zestawienia etyki Schelera oraz Kanta); teoria uczestnictwa (w kontekście budowania wspólnoty – *communio personarum*).

GŁÓWNE DZIEŁA KAROLA WOJTYŁY

Twórczość Wojtyły obejmuje zarówno prace z zakresu filozofii, jak i teologii, a także inne dzieła literackie, w tym eseje, dramaty, utwory poetyckie. Wczesne jego dzieła, choć nie są *stricto* filozoficznymi, jednak zasługują na uwagę ze względu na bogactwo myśli. Zawarte w nich treści ukazują typ duchowości i kształtowania się charakteru młodego filozofa. Dlatego utwory znajdujące się dziś w zbiorze *Poezje, dramaty i szkice. Tryptyk rzymski*¹⁵ mogą być cennym uzupełnieniem w badaniach nad jego filozofią.

W czasie studiów polonistycznych w Krakowie Wojtyła uczęszczał na spotkania młodzieży męskiej. Tam dzięki Janowi Tyranowskiemu poznał pisma św. Jana od Krzyża. O doświadczeniu tym powie: „Ten człowiek był nie tylko znawcą, ale również naśladowcą św. Jana od Krzyża. Tak spotkałem się z dziełami św. Jana od Krzyża, czytałem je i usiłowałem zrozumieć. To tłumaczy temat mojej rozprawy doktor-skiej”¹⁶. Dzieło to powstało w Rzymie pod patronatem o. Reginalda Garrigou-Lagrange’a, postulatora nadania tytułu Doktora Kościoła św. Janowi od Krzyża i badacza pism hiszpańskiego mistyka.

Po powrocie do Polski Wojtyła kontynuuje pracę naukową na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jego praca habilitacyjna jest jedną

¹⁵ K. Wojtyła, *Poezje. Dramaty. Szkice. Tryptyk rzymski*, Kraków 2004.

¹⁶ K. Wojtyła, *Świętego Jana od Krzyża nauka o wierze*, dz. cyt., s. 9.

z ostatnich przed zlikwidowaniem przez władze komunistyczne Wydziału Teologicznego UJ. W rozprawie habilitacyjnej zatytułowanej *Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksa Schelera* docenia metodę fenomenologiczną na polu badania świadomości i sfery przeżyciowej człowieka. Mimo iż system etyczny Schelera jest, zdaniem Wojtyły, niewystarczający do interpretacji katolickiej etyki chrześcijańskiej, to odsłania on nowe obszary pozwalające na jej dopełnienie. Na kanwie tej pracy powstaje część *Wykładów lubelskich* oraz krótkie rozprawy dotyczące etyki w świetle poglądów św. Tomasza z Akwinu, Immanuela Kanta i Davida Hume'a.

W czasie pracy na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim jako suma doświadczeń duszpasterskich i akademickich powstaje *Miłość i odpowiedzialność*¹⁷. Książka ta jest odpowiedzią na kryzys humanizmu wynikający z przemian społecznych w drugiej połowie XX wieku. Małżeństwo, związek kobiety i mężczyzny, oraz rodzina, która jest pierwszą wspólnotą życia każdego człowieka, są narażone na różnego rodzaju niebezpieczeństwa, jak liberalizacja sfery seksualnej człowieka czy rozwój procedur medycznych godzących w intymność człowieka i jego życie od poczęcia. Uderzają one przede wszystkim w młodych ludzi wchodzących w życie rodzinne, nieposiadających wystarczającego, życiowego doświadczenia, podatnych na manipulacje medialne. Zawarta w tej książce etyka buduje integralny obraz osoby ludzkiej, ukazując zarazem miłość jako jedyną adekwatną odpowiedź na godność osoby.

Najważniejszym dziełem filozoficznym Karola Wojtyły jest *Osoba i czyn*¹⁸. Książka ta to efekt jego wieloletnich studiów nad człowiekiem i moralnością. Stara się on pokazać osobę ludzką w sposób komplekmentarny, dlatego też podejmuje próbę syntezy klasycznej filozofii bytu i nowożytnej filozofii świadomości. Filozofia ta nie jest jednak prostym eklektyzmem, łączącym te dwie tradycje filozoficzne. Jest próbą zbudowania nowego personalizmu, przekraczającego obecne podziały pomiędzy szkołami filozoficznymi, w którym zostaje ukazane znaczenie czynu ludzkiego w wymiarze podmiotowym (sprawczość) oraz metafizycznym (byt). Tomistyczna teoria woli służy wyjaśnieniu i odsłonięciu dynamizmów zachodzących w strukturze bytu ludzkiego. „Odkrycie działania osoby, jej przyczynowości sprawczej i odpowiedzialności za swe czyny jawi się nam więc jako fenomenologiczne

¹⁷ K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1960.

¹⁸ K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Kraków 1969.

potwierdzenie metafizyki możliwości i aktu w jej uszczegółowieniu, przybierającym postać ludzkiego *suppositum*¹⁹. Ostatnim elementem studium jest ukazanie związku między integralnością wewnętrzną podmiotu osobowego a jego zdolnością do uczestnictwa we wspólnocie osób.

Filozofia autora *Osoby i czynu* to przykład kształtowania się niezależnej myśli. Podejmuje ona fundamentalne problemy dotyczące Boga, konstytucji człowieka, moralności, znane filozofii od jej początków, szukając wśród klasycznych i współczesnych nurtów myślowych nowych dróg ich wyjaśnienia. Spuścizna Karola Wojtyły jest także swoistym literackim pomnikiem jego osoby. Będąc świadkiem wielkich i brzemiennej dla ludzkości wydarzeń, nie pozostał bierny, ale jako naukowiec oraz jako biskup i papież, duszpasterz całej wspólnoty Kościoła, stał się orędownikiem chrześcijańskiego humanizmu i kultury oraz obrońcą konkretnego człowieka, w każdym aspekcie jego istnienia.

¹⁹ R. Buttiglione, *Kilka uwag o sposobie czytania osoby i czynu*, w: K. Wojtyła, *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*, Lublin 2000, s. 17.